

Sexistisk rättspraxis och kravet på samtyckeslagstiftning

En artikel från Arbetarmakt - <http://www.arbetarmakt.com>

Kampanjen Stoppa Våldtäkterna har sedan starten fört fram kravet på att en paragraf om samtycke borde tillföras den gällande sexualbrottslagstiftningen. Kravet kan tyckas okontroversiellt. Att man alltid borde försäkra sig om samtycke och ömsesidighet från den man har sex med kan tyckas självklart. Men olika röster, inte bara från bakåtsträvare och mansgrisar på högerkanten, har höjts mot en samtyckeslag. Bland motståndarna finns även radikalfeministiska Kvinnofronten och Riksförbundet för Sexuell Upplysning (RFSU). Vilka argument har förekommit i debatten? Bör vi som kämpar för kvinnofrigörelse och mot sexismen i rättsväsendet resa kravet? För att svara på detta vill jag i den här artikeln först klargöra hur den nuvarande lagstiftningen fungerar. Jag vill också diskutera sexismen i rättsväsendet och ställa detta mot sexistiska attityder i det borgerliga samhället. Sist men inte minst vill jag redogöra för några av de vanliga argumenten i debatten om samtyckeslagstiftning och visa varför kommunister bör ställa sig bakom ett krav på samtyckeslagstiftning.

Den nuvarande lagstiftningen

I den gällande lagstiftningens definition av en våldtäkt ingår att våld eller hot om våld måste ha brukats för att en person ska kunna hävda att denne blivit våldtagen. Med våld jämställs att försätta någon i vanmakt. Att ha tilltvingat sig sex av någon som motsatt sig detta innebär alltså våldtäkt enligt den nuvarande lagtexten. Efter den senaste revideringen av lagtexten 2004 räcker det med att ett offer knipit med benen för att det ska anses att denne gjort motstånd. Även övergrepp som sker i de fall då offret av något skäl försatts i en hjälplös situation (och därmed inte kan göra motstånd) skall klassas som våldtäkt. Detta tillägg har ansetts viktigt då den tidigare formuleringen i praktiken innebar att den som mot sin vilja tvingats eller pressats till sexuella handlingar och av olika skäl (exempelvis rädsla) inte kunnat göra aktivt motstånd inte klassats som ett våldtäktsoffer.

Rättspraxis i sexualbrottsmål

Det är ganska uppenbart att den nuvarande lagstiftningen inte fungerar särskilt effektivt som ett vapen mot våldtäktsförövare. Lagtexten ger olika redskap för att komma åt sexualbrottslingar. Men det finns flera hinder på vägen. Vilka är dessa hinder?

För att ett brott ska anses bevisat krävs att både s.k. ”objektiva” som ”subjektiva rekvisit” fastslags. Den objektiva sidan handlar om att kunna påvisa vad som faktiskt hänt, den subjektiva om huruvida förövaren handlat uppsåtligt, i sexualbrottsfall om denne våldtagit med avsikt.

Det är ofta svårigheten att bevisa det sistnämnda som, inom ramen för nuvarande rättspraxis, är det tekniska skälet till att så få förövare fälls. Tingsrättens behandling av ”Stureplansprofilerna” är ett övertydligt exempel på vad detta kan betyda i praktiken: Där ansåg man å ena sidan att kvinnan med våld tvingats till sex. Men å andra sidan ansåg man det svårt att klart fastställa om de två krogägarna handlat uppsåtligt, dvs om dessa förstått att de våldtagit. Trots ett mycket stort antal dokumenterade skador så frikändes männen därför i den första rättegången. (Ett mycket stort mediatrik och demonstrationer utanför rättssalarna var

helt uppenbart en starkt bidragande anledning till att hovrätten slutligen valde att dömma mannen).

Rättegångarna mot ”Stureplansprofilerna” visar tydligt på hur rättssystemet i praktiken fungerar i sexualbrottsfall: Även om det vid en första blick på lagtexten kan tyckas som att våldsinslag och hot om våld borde vara centralt för rättens bedömning så fungerar det i praktiken så att det som först måste bevisas är huruvida den våldtagne samtyckt eller ej, och därefter att denne utsatts för tvång. Betydelsen av det senare (våld, tvång) riskerar att gå förlorad för bedömningen om inte det ”subjektiva kriteriet” uppfyllts. Frågan om huruvida det funnits ett samtycke blir därför oftast den avgörande frågan.

Detta kan tyckas ganska motsägelsefullt. Det är det också. Så har t.ex. straffrättsprofessor Suzanne Wennberg har i en artikel i *DN* (040328) ifrågasatt praxisen i sexualbrottsmål och ställt frågan hur det kan komma sig att ett rånoffer aldrig tillfrågas om det verkligen var så att denne inte ville lämna ifrån sig pengarna. Med den liknelsen vill framhålla hon det absurda i att ett våldtäktsoffer som underordnat sig övergreppet anklagas för att ha ställt upp av fri vilja.

Rättsväsendet är inte neutralt

Lagens utformning och de många gånger negativa erfarenheterna av den specifika juridiska praxisen i sexualbrottsmål vittnar om att vi måste förstå sexism, fördomsfulla åsikter och attityder gentemot kvinnor som en avgörande förklaring bakom de löjligt låga antalet av anmälningar och domar.¹ Sexismen genomsyrar hela samhället. Den kommer till uttryck i arbetslivet i form av bristande jämlikhet på en rad plan, såväl som i utbildningsinstitutionerna, inom familjen, i form av sexuella trakasserier, i form av våld och våldtäkter osv. Rättsväsendet är befolkat av människor som i minst lika hög utsträckning som andra människor bär med sig sina fördomar om kvinnor och kvinnors och mäns sexualitet.

Som kommunister vet vi hur det står till med det borgerliga samhällets förmåga att skapa rättvisa även i andra fall. Rika får rätt mot fattiga, personer ur förtryckta minoritetsgrupper döms hårdare än de som tillhör den dominerande gruppen i samhället.² Även då man begått en orätt så kan man många gånger köpa sig fri. Polisen och domstolarna är kapitalisternas kanske starkaste fäste för att bevara sin makt, och i domstolarna kommer allt det förtryck vi känner till fram i dagsljuset: rasism, kvinnoförtryck, den fattiges orätt, och så vidare. När åtal mot ”Stureplansprofilerna” lades ned i tingsrätten kan man, som några aktivister gjorde på den affisch som användes när man hängde ut våldtäktsmännen, fråga sig om det hade skett om de inte varit svenskar med rika pappor och dyra advokater, om de istället varit arbetslösa asylsökande. Rättsmaskineriet visar återkommande på en benägenhet att beskydda personer ur de högre klasserna mot de lägre.

Sexismen betyder att lagen frångås

Som exempel på hur kvinnoförtryckande och sexistiska förhållningssätt finner uttryck i rättsprocesser kan det nämnas att det i den nuvarande lagstiftningen finns tydliga riktlinjer som fastslår att en persons uppförande, levnadssätt osv inte ska ha någon betydelse vid den rättsliga bedömningen.³ Det betyder bl.a. att en kvinnas eventuellt frigjorda sexualliv, hennes

¹ Bara omkring 10-12 procent av alla anmälda våldtäkter leder efter förundersökningar till rättsligt åtal. Bara runt var fjärde eller var femte våldtäkt anmäls. År 2006 anmäldes 4 208 av de uppskattningsvis 21 000 våldtäkter som totalt begicks i Sverige. Uppskattningen är Brättsförebyggande rådets.

² Se t.ex. artikeln ”Utlänningar som mördar döms oftare till livstid” av Björn Forsberg på DN:s debattsida i upplagan från 061229 som ett exempel på detta.

³ Detta tillägg tillkom när sexualbrottslagstiftningen omarbetades 1984.

klädval eller om hon tidigare haft sex med förövaren inte ska spela någon roll för den rättsliga bedömningen. Alla vet att detta inte efterlevs (även här är domstolsprocessen i fallet med stureplansprofilerna ett klart exempel). Det ger återigen en klar vittnesbörd om hur förtryckande normer i kombination med nuvarande rättsliga praxis leder till att lagtexter i praktiken frångås. Medan den åtalades försvarare kan hävda att denne inte uppfattade att målsägande inte samtyckte så får den våldtagne kvinnan som går in i rättssalen så gott som undantagslöst räkna med frågor och kommentarer om sitt sexualliv, klädval och uppträdande i försök från försvaret att misstroendeförklara henne och ge henne ansvaret för situationen.

Håller argumentet om sexism som en grundläggande orsak till sakernas tillstånd? Apologeter för det nuvarande rättssystemet brukar framhålla den tekniska problematiken, specifik i våldtäktsmål, som en avgörande orsak till det låga antalet fall som går till åtal. Det är ovedersägligt att det sällan finns några vittnen att åberopa, vilket försvårar möjligheten för rätten att göra en trovärdighetsbedömning. Det stämmer också att det i många fall saknas teknisk/medicinsk bevisning. Men frågan om tekniska komplikationer, eller t.ex. hänvisningar till okunskap om våldtäktsoffers beteende, räcker inte som förklaring. Även okunskap vittnar om att problemet inte tas alltför allvarligt, i sig en indikation på undfallenhet inför sexism. Sådana förklaringar blir därför på sin höjd ytliga. I alltför många fall agerar domstolarna i enlighet med de sexistiska normer som genomsyrar samhället i övrigt beträffande synen på manlig och kvinnlig sexualitet. Vilka är dessa normer? Hur ser grunden för dom ut?

Kvinnoförtrycket under kapitalismen och de sexistiska föreställningarna

De materiella rötterna till kvinnoförtrycket står att finna i kapitalismens behov av den heterosexuella kärnfamiljen som institution för reproduktionen av det mänskliga släktet. Kapitalismen behöver ständigt ny tillgång på arbetskraft. Men kapitalet vill inte betala kostnaderna för det reproduktiva arbetet. Därför motsätter den sig kollektiva lösningar på hushållsarbetet, ur vilket ingen direkt vinst kan göras. Detta, och det faktum att kapitalet tjänar enormt på den underbetalda kvinnliga arbetskraften, betyder sammantaget att sexistiska föreställningar av äldre datum lever vidare och återskapas. Hur ser dessa föreställningar ut?

Den traditionellt patriarkala föreställningen om kvinnan går tillbaka på den roll hon förväntats spela inom ramen för det monogama paräktenskapet – som uppfödare av mannens barn och som tillfredsställare av dennes, bl.a. sexuella, behov. Enligt denna föreställning är hon till för just honom, hon är hans passiva objekt.

Inom ramen för denna norm, där kvinnan föreställs vara en oskuldsfull ”madonna”, finns även den raka motsatsen: Den lössläppta kvinnan. ”Horan”. Det är kvinnan som ger sig åt varje man, och hon är till skillnad från ”madonnan” följdaktligen ”var mans egendom”. I dessa djupt patriarkala föreställningar om ”madonnan” och ”horan” reduceras hon till ett objekt som är till för mannen.

De sexuella normer som hänger samman med dessa föreställningar passar som hand i handske. Den manliga sexualiteten föreställs allmänt vara aktiv, aggressiv och svårkontrollerbar (i patriarkala kulturer har prostitution traditionellt betraktats som en funktion som svarat mot denna svårkontrollerbarhet). Den kvinnliga sexualiteten ses som motsatsen, och samtidigt som ett komplement, till den manliga: Den behandlas genomgående som undergiven och mottagande. Och helst inte avvisande. ”Madonna” eller ”hora”, den kvinnliga kroppen anses kunna underhålla ett oändligt manligt behov. Denna sexistiska syn på

den kvinnliga kroppen betyder i sin tur ett stöd för en annan patriarkalt rotad föreställning: kvinnor kan egentligen inte våldtas.⁴

Även om det i dagens samhälle är mindre vanligt att människor uttalat sluter sig till de ålderdomliga patriarkala föreställningarna (bl.a. kapitalismens behov av kvinnlig arbetskraft och inte minst kvinnorörelsens framgångar har också bidragit till att äldre patriarkala föreställningar utmanats av en mer progressiv och mindre sexualfientlig moral som verkar i motsatt riktning) så leder det borgerliga samhällets oförmåga att slutgiltigt göra upp med sexismen till att de gamla föreställningarna återkommande finner sina uttryck – i synnerhet i rättspraxis i våldtäktsmål.⁵

Ett tydligt uttryck för sexismens betydelse och roll i rättsprocesser är att mannen direkt eller indirekt tenderar att behandlas som en barnslig varelse med bristande insiktsförmåga. Precis som ett barn inte anses kunna ta ansvar för sina handlingar så kan inte mannen anses ta ansvar för sin sexualitet. Så tycks den underliggande tankegången åtminstone vara. När kvinnan å andra sidan säger nej och därmed gör sig sexuellt otillgänglig för mannen, innebär det först och främst ett brott med idén om hennes tillgänglighet för mannen. Misstanken om hennes lössläpplighet och ett ansvarslöst uppträdande infinner sig. Har hon inte, genom sin tillgänglighet, fått förövaren att ”tro att det var ok”? Har hon inte, genom att ”klä sig sextigt” signalerat samtycke? Nästa misstanke infinner sig. Nu ifrågasätts hennes motiv. Kanske vill kvinnan i efterhand framställa sig som mer ärbär än hon i själva verket är? Med andra ord: Är hon inte en ”horan” som i efterhand, med oärliga medel, försöker att göra sig till den ”madonna” hon inte är? Är hon kanske t.o.m. ”en rabiät feminist” som tagit tillfället i akt för att sätta dit en ”oskyldig man”?

Vanliga reaktionära föreställningar som dessa har nog de flesta av oss stött på. Dessa, och fördomsfulla kommentarer i samband med våldtäkter, såsom ”har hon satt sig i den situationen har hon väl sig själv att skylla” eller ”när tjejer tar på sig korta kjolar och tajta toppar så får de ju räkna med att de kan hamna i klistret” går alla tillbaka på ett resonemang som ytterst tenderar att lägga ansvaret för våldtäkten på kvinnan.

Den komplexa med likväl sammansatta väven av reaktionära föreställningar om kvinnor och män, om kvinnlig och manlig sexualitet, påverkar givetvis perspektivet hos de som ska fälla avgörandet i utredningar och rättegångar. Perspektivförskjutningen inträffar redan på en samhällslig nivå, inte en rent rättslig. I direkt proportion till förskjutningen mot det patriarkala perspektivet på kvinnlig sexualitet ökar samtidigt intresset för frågor som rör kvinnans beteende och livsstil. Hon, den som utsatts för våldet, blir föremålet för utredningen.

Argument för och mot en samtyckeslagstiftning

Om sexismen genomsyrar rättsväsendet, är det då verkligen fruktbart att bekämpa den genom ändringar i lagen? Vi har ju sett att lagen ändå inte följs i någon vidare utsträckning. Det är inte svårt att förstå varför det i debatten om samtyckeslagstiftning höjts röster som kritiserar förespråkare för en lag om samtycke för att söka en enkel lösning på ett komplext problem

⁴ Ett uttryck för detta i den svenska lagstiftningens historia är en kommentar till Brottsbalken 1965 där det noteras att våldtäktslagstiftningen borde kunna tillämpas även ”då en gift man tilltvingat sig samlag av sin hustru”. Innan 1965 var det m.a.o. oerhört svårt (för att inte säga omöjligt) att få upprättelse om hon blivit våldtagen av sin man, dvs inom äktenskapet.

⁵ För den som betvivlar resonemanget om de kvinnoförtryckande normernas betydelse för den rättsliga behandlingen av sexualbrottsfall rekommenderas Katarina Wennstams utförliga analys i boken ”Flickan och skulden”, utgiven år 2003 på Albert Bonniers förlag.

som inte kan lösas genom nya lagar. Om maskineriet är felkonstruerat från början så hjälper inte nya skruvar.

De kritiska rösterna har bl.a. hävdade att samtyckeslagstiftning skulle riskera att bli ytterligare ett slag i luften och påpekat att problemet snarare beror på fördomar och medföljande okunskap. Kvinnofronten, som befinner sig på motståndarsidan, argumenterar i ett inlägg i tidningen *Arbetaren* (060621) för att problemet med rättens tendens att ta förövarens parti i den ord-mot-ord-situation som ofta uppstår inte försvinner i och med en samtyckeslag. Det skulle fortfarande riskera att bli så att kvinnan skulle behöva bevisa att hon inte samtyckt. Man varnar också för att en sådan utformning av lagstiftningen leder till att fokus ytterligare skulle försvinna från det våld som utövats mot offret. Katarina Lindahl, generalsekreterare för RFSL, för i ett annat nummer av samma tidning fram liknande argument och varnar för att en sådan lag skulle resultera i ett ökat intresse för hur offret agerat (se upplagan från 060524).

Jag tror nu ändå att en samtyckeslag skulle kunna få progressiva effekter. Som kommunister har vi inga illusioner om den genomgående ruttonheten i det borgerliga rättssystemet. Men det bör inte stoppa oss från att ställa oss bakom krav som flyttar fram de förtrycktas positioner. På vilket sätt skulle en samtyckeslagstiftning kunna ses som ett progressivt krav i denna mening?

Till de som argumenterat för en lagändring hör bl.a. Vänsterjuristerna Uppsala. De har med eftertryck kritiserat den nuvarande lagstiftningen begränsningar och härlett dessa till en alltför uddlös definition av vad en våldtäkt är. Den definitionsförskjutning som Kvinnofronten vänder sig mot med hänvisningen till risken att våldet som utövats riskerar att förringas, menar Vänsterjuristerna är nödvändig. Man anför då bl.a. att den nuvarande lagstiftningen ”i praktiken innebär att det fortfarande är upp till offret att se till att förövaren förstått att hon eller han inte vill ha samlag” (*Arbetaren* 060517). Istället skulle en samtyckeslag betyda att fokus i högre grad riktades mot förövaren. Vad gjorde denne för att garantera att det fanns samtycke, vad i situationen var det som fick honom att anta att hon samtyckte?

Argumentet om att en samtyckeslag ytterligare skulle flytta fokuset mot att utreda den våldtagne känns inte särskilt starkt. Det är helt uppenbart redan så att fokuset i hög utsträckning riktas mot offret. Om det stämmer att en samtyckeslag skulle innebära att den misstänkte förövaren skulle få ett större ansvar i rättsprocessen för att ha försäkrat sig om att handlingen skedde i samförstånd med bådadas uttryckliga vilja, så borde den väl onekligen kunna brukas på ett sätt som skulle vara till fördel för den våldtagne?

En auktoritet, Madeleine Leijonhufvud, straffsrittsprofessor, argumenterar i enlighet med denna linje för en samtyckeslag, bl.a. i en artikel i *SvD* (070909). Hon menar t.ex. att en lag om samtycke hade kunnat vara ett gott stöd för målsäganden i uppmärksammade fall som ”Tumbamålet”⁶ och i fallet om en gruppvåldtäkt i Jordbro 2005⁷, där nästan samtliga av de påstådda förövarna gick fria trots starka misstankar och en hög grad av teknisk bevisning.

⁶ I detta fall anklagades tre män för att tillsammans med andra förgripit sig på en kvinna som p.g.a. stark berusning och drogpåverkan. Hon hade mer än 2 promille alkohol och cannabis i blodet vid tillfället och hävdade att hon befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd där hon inte kunnat göra motstånd. Männena, som hävdade att kvinnan haft sex med dem av fri vilja, friades i HD.

⁷ Tre män anklagades för att ha våldtagit en 15-årig kvinna som befunnit sig på rymmen från ett behandlingshem. Den unga kvinnan hade omfattande skador. Det ansågs även bevisat att hon gjort motstånd. Men rätten ansåg sig inte kunna bevisa att två av de tre männen agerat uppsåtligt.

De som argumenterat att en samtyckeslag skulle leda till ett ökat fokus på offret (bl.a. flera rättsliga instanser) har framhållit att detta skulle bli en "naturlig" följd då samtycke mycket väl kan lämnas i tysthet om sexet skett med bådass vilja. Just därför kommer rätten att behöva intressera sig för frågor om kvinnans sexuella preferenser, hennes kläder, uppträdandet innan den påstådda våldtäkten osv. Här rör det sig delvis om ett accepterande av en sexistisk tankeban. En kvinna blir ju inte automatiskt sexuellt tillgänglig p.g.a. sin klädsel eller sitt eventuellt sexuellt utåtriktade beteende. I en invändning mot detta resonemang har Rebecka Bohlin hänvisat till en brittisk socialpsykologisk studie som bl.a. brottförebyggande rådet (en av få instanser som i arbetet inför de senaste ändringarna av lagen uttalade sig för en samtyckeslag) citerat ur (*Arbetaren* 040626). Enligt denna undersökning så är det inte så att män överlag har svårt för att förstå när kvinnan kommunicerar att hon inte vill. Det är snarare så att män har svårt för att acceptera hennes nej. "Det är inte kvinnornas kommunikationsförmåga som bör ifrågasättas utan deras manliga partners anspråk på att inte förstå att kvinnorna avvisar sex", skriver myndigheten. Beväpnad med en samtyckeslag förefaller det rimligt att ett målsägarbiträde skulle få bättre möjligheter att i kritiska förhör få fram tecken som visar att ett hävdad missförstånd om samtycket ("jag trodde att hon ville") i själva verket kan vara en omskrivning för motvilja mot hennes nej.

Flera av förespråkarna framhåller också ett annat skäl till varför en samtyckeslag bör instiftas. En lag om samtycke skulle betyda en rakare definition av vad en våldtäkt är för något (bristande samtycke blir då definitionsmässigt en våldtäkt) och därmed också få en positivt normerande verkan överhuvudtaget. Den nuvarande lagstiftningen signalerar en syn på kvinnlig sexualitet som i grunden passiv. En lag om samtycke antyder på ett mycket tydligare sätt än den nuvarande lagtexten att kvinnan har rätt att bestämma över sin egen kropp och att det är hon som väljer vem hon vill eller inte vill ha sex med. Och att denna vilja måste respekteras.

Kvinnofronten, som i det ovan citerade debattinlägget också för fram invändningen att ett lagstadgat kvinnligt samtycke riskerar att befästa bilden av kvinnors sexualitet som passiv och mannens som aktiv, skjuter här över målet anser jag. Givetvis borde lagtexten utformas i könsneutrala termer. I övrigt blir invändningen malplacerad i relation till den nuvarande situationen. Det finns inget inneboende i en sådan formulering som signalerar eller nödvändigtvis befäster en reaktionär föreställning om kvinnlig sexualitet. En sådan lagtext kan, vilket flera debattörer framhållit, tvärtom tolkas som ett stöd för en mer befriande syn på kvinnlig sexualitet (där det aktiva valet givetvis ingår).

För en samtyckeslagstiftning och andra åtgärder för att öka möjligheten för kvinnor att få rättvisa

De argument som framförts av förespråkarna för en samtyckeslag räcker gott och väl i arsenalen mot kritikerna. De våldtäktsförövare som i själva verket inte respekterar kvinnans nej skulle helt enkelt få svara på fler frågor, vilket i sin tur skulle kunna leda till svar som stärkte målsägandes trovärdighet. Tillsammans med t.ex. en parallell lagstiftning som inkluderar våld eller hot om våld, i vilken det inte spelar någon roll om förövaren trots sig ha samtycke eller inte, skulle det kunna bli ett viktigt vapen i kampen för att ge fler våldtagna kvinnor upprättelse.

Samtidigt finns det en risk att en samtyckeslagstiftning i sig blir otillräcklig i kampen för att skapa ett rättsväsende fritt från sexism. En samtyckeslag skulle säkert kunna leda till fler fällande domar. Men även med en sådan lagstiftning skulle t.ex. advokater, som inte drar sig

för att spela på sexistiska fördomar i kampen för att få den åtalade frikänd, kunna fortsätta att agera ut en rättspraxis som verkar i motsatt riktning.

En samtyckeslagstiftning kan givetvis inte vara någon universallösning på vare sig problemet med sexuellt våld mot kvinnor eller sexismens tendens att genomsyra rättsväsendet. Kommunisterna måste vara tydliga med detta när vi reser kravet. Vi måste vända oss mot en alltför naiv uppslutning kring detta och dylika krav. När juristen Alexandra Bittner hävdar att "en samtyckesbaserad våldtäktslagstiftning (skulle) innebära att kvinnors självbestämmande respekterades" (*Arbetaren* 060531) så ger det uttryck för en övertro på vad lagändringar i sig ska leda till.

Vi kan inte stanna vid ett krav om samtycke. En annan åtgärd skulle kunna vara en skarpare formulering som mer uttryckligt förbjuder irrelevanta frågor om offrets tidigare sexuella preferenser och kontakter med förövaren. Krav på att blivande jurister måste utbildas i perspektiv som tar hänsyn till kvinnoförtryckets konsekvenser i frågan om sexualbrott borde också ställas på utbildningsinstitutioner.

Överhuvudtaget genomsyras förundersökningsprocessen av sexistiskt moraliserande, vilket så klart bidrar till det lilla antalet rättegångar i proportion till anmälningarna. En konsekvens av den misstänksamhet som anmälare möter är t.ex. att det bara är 18 procent, mindre än en av fem anmälare, som tilldelas ett målsägarbiträde. I 33 procent av alla anmälningar bryr man sig inte om att höra den anmälda.⁸

Man borde genomföra åtgärder som innebär att det går att ta ett samlat grepp på sexualbrottslingar. En obligatorisk check-point-lista (eller en "sexualbrottsmanual") som kräver att åklagare genomför utredningar på ett professionellt sätt, som innehåller obligatoriska rutiner (såsom att denne måste förhöra relevanta personer, utöver den anmälda även de som varit i kontakt med den våldtagne efter händelsen, att förhör följs upp ordentligt, att anmälare tilldelas målsägarbiträden utan undantag mm), skulle kunna spela en viktig roll för att bekämpa oseriösa och otillräckliga förundersökningar.

Övriga åtgärder för att flytta fram positionerna för våldtagna skulle kunna vara att, som Kampanjen Stoppa Våldtäkterna har krävt, åklagare rutinmässigt måste kräva ut rättsintyg. Detta görs inte mer än omkring hälften av fallen i dagsläget (*Arbetaren* 071107).

Ett samlat grepp bör också kunna tas i fall där en misstänkt förövare återkommande anmäls. Ett exempel på det är den "bilskolelärare" som härjat i Stockholm på senare år som misstänks för ett stort antal våldtäkter på unga kvinnor som denne lurat in i sitt näste genom att utge sig för att vara modellfotograf. Det rör sig om det fall som Kampanjen Stoppa Våldtäkterna har tagit sin utgångspunkt i. Trots att sex anmälningar inkommit, och trots att mörkertalet kan misstänkas vara stort, så har mannen kommit undan utan några allvarigare påföljder som en konsekvens av att varje fall behandlas avskilt från de övriga. En genomgående systematik framkommer tydligt i anmälningarna mot mannen. Varje anmälan vittnar om likheter i tillvägagångssättet. Trots detta anser sig åklagaren inte kunna göra en samlad bedömning av mannens trovärdighet. Brist på bevis anförs och mannen, som vet vad han ska säga i förhör, klarar sig alltså gång på gång. Ett samlat grepp, där den återkommande systematiken och de flera anmälningar tas med i övervägandet av mannens trovärdighet, skulle kunna komma till rätta med problemet i fall som detta.

⁸ Siffrorna har antecknats från ett föredrag som Christian Diesen, professor i straffrätt, som hölls på Allhuset, Stockholms Universitet, tisdagen 4 mars 2008.

Vi behöver ett rättsväsende för och av de förtryckta!

Införandet av olika åtgärder skulle säkert kunna bistå våldtagna kvinnors kamp för upprättelse. Men i slutändan kan inte kommunister hysa något grundläggande förtroende för borgerliga institutioner såsom rättsväsendet i kampen mot kvinnoförtryck. Även med progressiva lagar riskerar den gamla smörjan att komma in bakvägen. Det är egentligen så här enkelt: Verklig revolutionär frigörelse från socialt förtryck kräver revolutionär rättvisa. Och en sådan kan aldrig komma från det borgarklassens egen rättsapparat. Den fungerar ytterst som en garanti för en förtryckande ordning och är i sin sociala sammansättning (med en överrekrytering från mer konservativa mellanskikt) ett hinder för att kunna få till stånd ett genuint progressivt rättsväsende.

Det säger sig självt att vi är en liten minoritet som idag ser behovet av ett sådant. Det vore dock opportunistiskt att inför denna stora i grunden revolutionära uppgift backa från att överhuvudtaget förklara och förbinda sådana idéer med den ytterst konkreta kamp vi för här och nu. Tvärtom borde vi i kampanjer som den som Stoppa Våldtäkterna bedriver, samtidigt som vi ställer krav på samtyckeslagar och andra åtgärder, framhålla det avgörande i att vi inte nöjer oss med halvmesyrier. Tvärtom bör vi förklara hur de mer omedelbara kraven endast kan få ett garanterat progressivt innehåll genom en kritik av, och en kamp som flyttar fram positionerna gentemot, det i grunden reaktionära rättssystemet överhuvudtaget.

Därför måste vi kunna svara på vad det är för system vi vill ha istället för det nuvarande. I själva verket är revolutionära svar också i grunden de mest realistiska svaren – på samma sätt som det mest realistiska för målet om att stoppa våldet mot kvinnor består i att avskaffa kapitalismen. Hur skulle vårt alternativ kunna se ut?

Fick vi som vi ville skulle misstänkta sexualbrottslingar ställas inför en domstol under arbetarrörelsens och de förtrycktas demokratiska kontroll. Bara i en sådan process skulle verklig rättssäkerhet för och försvar av de utsattas intressen kunna genomföras i rättssystemet. En jury borde för det första tillsättas där arbetarklassens och de förtrycktas demokratiskt valda representanter ges förtroendet att skipa rättvisa. Inte minst kvinnorörelsens frontkämpar borde uppmuntras och föreslås som deltagare i sådana juryförsamlingar. Även på utredningsnivå skulle de förtrycktas representanter förmodligen göra ett mycket bättre arbete än dagens polis (att ställa krav på ett stärkande av polisens befogenheter vore sannerligen ett steg i fel riktning då denna institution är helt insyltad av sexism och till hela sin karaktär är kontrarevolutionär). Kvinnorörelsen borde alltså ges makten att i samarbete med arbetarnas egna försvarsorganisationer delta med sina resurser, metoder och sin kunskap i utredningar av misstänkta sexualbrottslingar.

Rättsprocessen borde givetvis organiseras på ett professionellt sätt. Vi är inte rättshaverister och förespråkar heller inte totalt godtyckliga processer. Även i ett revolutionärt rättsväsende skulle vi ha ett behov av en lagstiftning, i sin tur vilandes på normer som upprätthåller en acceptabel nivå av rättsäkerhet etc.

Ett revolutionärt-demokratiskt rättsväsende skulle också ge betydligt större möjligheter för de förtryckta att, genom demokratiska processer, avsätta bevisat reaktionära advokater och åklagare som spelar på åsikter om manligt företräde till kvinnors kroppar, kvinnors kläder, eller fördomar relaterade till andra former av socialt förtryck än kvinnoförtrycket. Att genomföra principen om att den åtalade bör dömmas av jämlikar skulle på samma vis vara en

förutsättning för att göra sig av med de processer som nu ger den härskande klassens rättskipare makten att dömma människor från de förtryckta klasserna.

En demokratisering av rättsväsendet skulle givetvis inte utgöra någon garanti mot den gamla smörjan. Det är bara att se till den juridiska diskrimineringen av t.ex. svarta i USA för att snabbt inse att ett system med en jury baserad på medborgarrepresentation lika gärna kan ges ett reaktionärt innehåll. Särskilt så om den genomförs på ett ytligt sätt som inte samtidigt innebär en mer grundläggande revolutionär samhällsförändring.

Ett progressivt rättsväsende måste och kan enbart växa fram som en produkt av kampen från en progressiv rörelse i bredare mening. En sådan kan under de nuvarande borgerliga förhållandena bara innebära en revolutionär rörelse, där arbetarklassen och i synnerhet de mest förtryckta grupperna – kvinnorna, invandrarna och ungdomarna – går i spetsen i kampen för att radera den kapitalistiska ordningen i en social revolution. Det är också en förutsättning för att komma till roten med en mängd av de sociala problem som stärker socialt förtryck såsom sexism – problem som har sina rötter i det kapitalistiska produktionssättet och den med detta sammanhängande ojämlikheten. Byggandet av en sådan rörelse är dessutom helt avgörande om vi ska bygga ett samhälle där verklig jämlikhet genomsyrar relationerna mellan män och kvinnor. I denna mening måste kampen mot sexismen i rättsväsendet och kampen mot våldtäkter förstås som en integrerad del av en revolutionär antikapitalistisk kamp överhuvudtaget.

Gunnar Westin
Arbetarmakt